

HEMBYGDSPORSKARE OCH FOLKLIVSSKILDRE

Karl Jakob Nilsson föddes den 19 juli 1844 på Skällenäs, Sturkö. Hans föräldrar var nämndemannen och lantbrukaren Nils Månsson och Kerstin Gisesdotter. De hade åtta barn:

Karin 1829-1874,	Johan 1838-1896,
Måns 1829-1910,	Gustaf 1841-1937,
Cecilia 1832-1923,	<i>Karl Jakob</i> 1844-1926,
Peter 1835-1890,	Johanna 1847-1875.

Skällenäs gård. Foto omkring 1930.

Gården på Skällenäs fanns i släktens ägo redan hösten 1645, Brömsebrofredens år. Minst tre boningshus har avlöst varandra. Den äldsta kända mangårdsbyggnaden, en blekingsstuga med loft, brann ner till grunden 1835 "tre dagar före julafton". Karl Jakobs verkliga barndomshem var en tvåvåningsbyggnad som köptes nyuppsatt och färdig till avflyttning i Brändamåla, Jämjö. Tyvärr revs huset knappt femtio år senare, antagligen för att man tyckte att det var för litet. I stället byggdes nu hus nummer tre, som fortfarande står kvar. Timret till huset fick de från en riven köpmansgård i Karlskrona. Det forslades till ön isvägen över fjärden.

Som nämndeman i Östra härad i 35 år, mångbetrodd kommunalman, boutredningsman och auktionsförättare var Nils Månsson känd över hela Östra härad. Hans råd lyssnade man gärna till, i synnerhet som han var en hjälpsam och vänlig man. Mycket av vad han berättade har Karl Jakob i sin tur bevarat i troget minne.

Karl Jakob tillhörde en bondesläkt med gamla anor i den östblekingska skärgården. Alla hans bröder blev bönder som fäderna och systrarna bondmoror. Men Karl Jakob gick sin egen väg. Hans konstitution gjorde honom mindre lämpad för jordbruksarbete eller som han själv uttryckte det : " I stället för att följa dit min håg stod, måste jag taga till spaden, plojen och harfven, men kom efter ett par års knogande underfund med, att jag inte var riktigt frisk. Sjukdomen var mask, men inte af de vanliga små beskedliga slagen, utan af en jakeln så stor sort - jag minns inte hvad den heter på latin, men på svenska kallas den "latmask", och sätter sig gemenligen i ryggraden. Så länge jag var behäftad med den där sjukan, var det inte värdt att jag fortsatte med arbetet i jorden." (Ur Blekingskt folklif och öfvertro)

När han var 16 år gammal skickades han som oduglig till jordbruksarbete till organisten och kantorn i Lösen, J.P. Källqvist, morbror till Karl Jakobs blivande hustru. Meningen var att han skulle bättra på sina kunskaper och dessutom lära sig "musikens alfabet". Men inte heller detta passade honom och han rymde helt enkelt hem igen. Sina musikstudier fortsatte han emellertid med och 1866 avlade han organist- och kantorsexamen i Lund.

Lösens skola, uppförd 1865. Främst på bilden Karl Jakob Nilsson. Efter foto av Ivar Nilsson från 1897. Skolsalen upptar hitre halvan av huset och lärarbostaden bortre halvan.

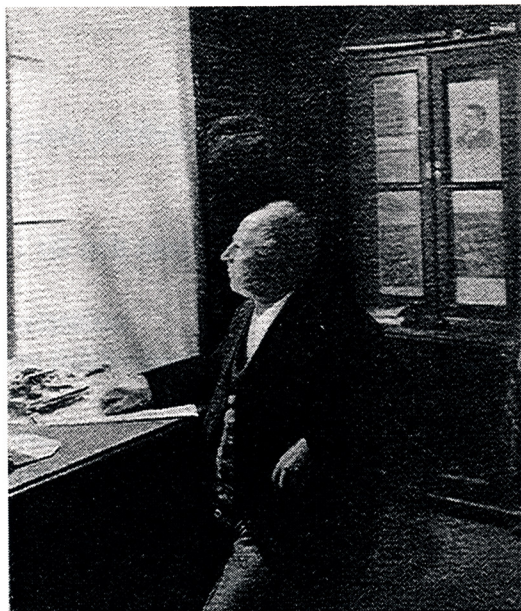
Två år senare, 1868, började Karl Jakob vid Växjö folkskoleseminarium och den 8 juni 1871 står han med avgångsbetygen i sin hand. Knappt en månad därefter blir han anställd som vikarie för Molin i Lösens skola. Efter Molins avsked inträdde den unge vikarien som ordinarie 1874 och stannade kvar fram till sin pensionering 1904. Den nye läraren var en verklig tillgång för socknen. Full av kraft och initiativ tog han itu med sin nya uppgift. Men så var han också nöjd med livet. Kristi Himmelfärdsdag 1874 gifte han sig med "mamsell" Johanna Augusta Ståhl från Borgholm.

Trots allt var det inte fett för skolläraren och hans hustru. De två första barnen dog och därefter föddes barnen tätt: Ivar 1877, Edith 1878, Gunnar 1880, Ragnar 1882, Harald 1884, Viva 1886, Agnes 1888 och Tora 1891. Dessutom dog en liten flicka också kallad Tora 1891. När man frågade skollärarens barn hur många syskon de var kunde man få till svar: "Vi ä' 11, men vi ä' 5 dö'a." De hade ingenting emot att en nyfiken främling genom addition kom fram till att de egentligen varit 16.

Sin livsgärning som barnens fostrare och lärare förenade han med en omfattande forsknings-, upptecknings- och skriftställarverksamhet, som under gynnsammare förhållanden säkerligen på ett tidigt stadium gjort honom känd och berömd. Som skildrare av det blekingska folklivet är han en pionjär.

Karl Jakob var ingenting mindre än ett blekingskt geni, en man som i sitt skriftställarskap gav röst och ord åt folkliv och folkspråk, tro och sed i sin östblekingska hembygd. Han var med och skapade Blekinge fornminnesförening och Blekinge museum. Själv hade han vuxit upp med det gamla. Han visste hur den "gamla goda tiden" såg ut. Han talade dess språk och kände

dess folk, bönder och torpare, fiskare och "gärningsmän". Han var en modern pedagog som även utanför skolan fullföljde sin gärning som folkuppfostrare i stort.

Karl Jakob i sitt arbetsrum i Lösens skola. Efter foto 1904.

Karl Jakob var och är en stor man, en av de många relativt okända svenskar, som gjort land och folk till vad de är. Han tillhörde den skaran, som skapar kultur genom att stanna på sin post och hålla traditionerna vid liv. På ett område nådde han ett bestående resultat, nämligen i fråga om den folkliga berättarkonst och den östblekingska skärgårdsdialekt, som han odlade i sitt författarskap. Redan tidigt tycks han ha förstått hur säreget det språk och de förhållandena var som präglade hans födelse.

För havet hade han alltid stor respekt. Historierna går om hur Karl Jakob när han kom hem på besök alltid ville ut på havet, men vägrade ge sig ut innan det var bleke. Med tanke på att drunkning var den vanligaste dödsorsaken ute på öarna så var det inte konstigt att han var försiktig.

Karl Jakobs författarskap är av stort värde både från språklig och kulturhistorisk synpunkt. På ett ovanligt roande sätt speglar han i sina böcker människornas levnadsvillkor, tänkesätt, seder och bruk, det vill säga livet i våra bygder för mer än 100 år sedan. Sin största insats gjorde han genom de skildringar av det östblekingska folklivet, som han publicerade med början så tidigt som 1879 (Muntra folklifsbilder). Detta arbete liksom det följande "Gamla Abeteket" 1886, var ett försök att med vanliga bokstavstecken, utan ljudskrift, återge bygdemålet.

Nilsson övergick i senare arbeten till ett "modifierat bygdemål", som i första hand bibehöll den folkliga satsbyggnaden och egendomligare ord. Bland dessa senare arbeten märks "Ny samling muntra folklifsbilder" (1888). De nämnda tre huvudarbetena, som belyser folklivet och karaktären i författarens hembygd, samlades 1910 i en bok, "Blekingskt folklif och öfvertro". Av stort vetenskapligt värde är Nilssons arbete "Ord och talesätt från sydöstra Blekings strandbygd och skärgård", som har varit en av de viktigaste källorna till kunskapen om landskapets folkmål.

Karl Jakob var en orolig själ, som försökte sig på allt, en svensk tusenkonstnär. På ett efterlämnat blad har han själv sammanställt vad han har sysslat med under årens lopp. Det ser ut så här, ett långt livs inventarieförteckning.

Vad jag sysslat med.

1:o I föräldrahemmet varjehanda jordbruksgöra.

2:o Organistexamen år 1866.

3:o Skollärareexamen 1871.

4:o Skolarbete i Lösen 1871 till och med 1905.

5:o Skriftställer:

1) Muntra folklivsberättelser

2) Ny samling muntra folklivsberättelser

3) "Gamla Abeteket"

4) Ord och talesätt etc.

} Utgivna i tryck

5) Muntra bygdehistorier (skall vara: Muntra vardagshistorier), 1924

6) Pingelseken (kulturbild i lustspelsform), 1925

7) Vårt land och vår hembygd (i bild, text och toner)

8) Dagsländor (poesi med 2:ne musikbilagor)

9) Enklaste systemet för stenografisk skrift

10) Tre års skärning av jättetryckstockar till Väggtavlor för skrivundervisning

11) Skrivlek för småttningar

12) Räknelek för småttningar

13) Normalgruppering av talbilderna 1-1111 (vartill jag också skurit tryckstocken)

14) Lösning av problemet vinkelns tredelning

Lösning av problemet kvadratura cirkuli

15) Förslag till nationalmonument

6:o Målning

1) Porträtter av min far och mor

2) Porträtt av pastor Steenhof på Sturkö

3) Porträtt av kyrkoherden Eklund (i Lösen)

4) Porträtt av kyrkoherden Waden (i Lösen)

5) Porträtt av kyrkoherden Flyborg (i Rödeby)

6) Porträtt av Karlemans mor

7) Sturkö gamla kyrka

8) Rödeby gamla kyrka

9) Hyrda lokalen för Sturkö 1:sta folkskola.

(Ur Blekingeboken 1945)

De första åren som pensionär bodde Karl Jakob som hyresgäst på Torp i Lyckeby och därefter, från 1912, på familjens Lilltomta i Lyckeby. Under sina år på Lilltomta gick han ofta upp på en närbelägen höjd, varifrån han kunde se sitt gamla föräldrahem och drömma sig tillbaka till svunna tider. Det är i denna situation han har skrivit dessa strofer:

Hit upp till ensliga höjden
drar mig min håg ibland
för att få njuta av fröjden:
synen av sjö och strand.

Tanken så frigjord sig svingar,
lyfter sitt vingepar,
söker i vidsynta ringar
minnen från forna dar.

Här jag på krönet mig reder
plats vid naturens barm.
Skönt är att här slå sig neder
fjärran från livets larm.

Spanande ögat vill följa
tankarnas lätta färd.
Bort över infjärdens bölja
skymtar min barndoms värld.

Aftonstämningen drager
guld över vikens rand,
tonar så ljusvarmt sin dager
över min hembygds strand.

(Ur Blekingeboken 1945)

Karl Jakob Nilsson dog på Lilltomta den 13 november 1926.